

Prof. Dr. Hüseyin MEMİŐOĐLU

**BULGARİSTAN'IN VİDİN ŞEHRİNDE HALİL VE İBRAHİM
İKİZ KARDEŞLERİN KURDUKLARI KÜLTÜR VAKFI VE
ONUN "ŞEFKAT" KIRAATHANESİ**

ÖZET

Bu makalede Bulgaristan'ın Vidin şehrinde 1896 yılında aydın ve hayırsever Halil ve İbrahim ikiz kardeşler tarafından kurulan zengin Kültür Vakfı ve onun “Şefkat” kiraathanesinin, 110'ncu yıldönümü münasebetiyle, çok yönlü faaliyetleri anlatılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Bulgaristan, Vidin, Kültür Vakfı, vakfiye, Şefkat kiraathanesi.

Osmanlı Türkleri her yerleştikleri yerde olduğu gibi, Bulgaristan'da da öncelikle dinî ibadetleri için cami, eğitim ve kültür ihtiyaçları için mektep, medrese ve kiraathaneler, içtimai, ulaştırma, sağlık ve öteki ihtiyaçları karşılamak için pek çok mimari eserler kurmuşlar, bunların idamesi için de hayır ve sosyal amaçlı vakıflar tesis etmişlerdir. Son yıllarda yapılan araştırmalar bu gerçeği açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yapılan incelemeler sonunda bugünkü Bulgaristan topraklarında 402 adet vakıf kaydı tespit edilmiştir¹. Bu vakıf kurumları Bulgaristan'ın ekonomik ve kültürel hayatında önemli rol oynamışlardır. Onlar bir taraftan cami, mescid, mektep, medrese, kiraathane, çeşme, sebil, han, hamam gibi sosyal müesseseler inşa ederek bir çok abideler meydana getirirken, diğer taraftan bunlara varidat temin etmek amacıyla çok sayıda dükkân, bedesten, köprü yaptırarak memleketin imarına; değirmen, tarla, bağ, bahçe gibi gelir kaynakları bulmakla ülkede üretimin artmasına yardımcı olmuşlardır. Aynı zamanda bu müesseseler Bulgaristan'ın her tarafına muazzam bir örgüt halinde yayılarak Türk kültürünün ve sanatının oralara yerleşmesini sağlamışlardır. Türk-İslâm vakıf sisteminin XV. yüzyıldan XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu topraklarda meydana getirdiği Türk kültür eserlerinin sayısı Ekrem Hakkı Ayverdi'nin, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri* adlı kitabında 3.339 olarak gösterilmiştir. Bunların 2.356'sını cami ve mescidler, 142'sini imaretler, 116'sını hanlar, 113'ünü hamam-ılıca

ve kaplıcalar, 27'sini türbeler, 24'ünü köprüler, 16'sını kervansaraylar, 75'ini çeşmeler, diğerlerini ise saat kuleleri, hastaneler, bedestenler, kütüphaneler ve daha bir çok kültür ve sanat eserleri oluşturmaktadır². Şüphesiz bunlar Bulgaristan'daki Osmanlı Türk kültür eserlerinin tamamı değil, sadece tespit edilenlerdir. Diğer arşivler de tarandığında bu sayı daha da artacaktır, çünkü Osmanlı döneminde Bulgaristan'ın kasaba ve şehirlerinin zengin kültür ve sanat eserleriyle donatıldığı bilinmektedir. Bu eserler yaptırıldıkları devrin gözle görünür birer belgesi ve geçmiş yüzyıllarda ecdadımızın dünya görüşü ve anlayışı temayülleri ve sanat ifadesinin birer aynasıdır. Bu gelenek Osmanlı dönemi sonrası Bulgaristan Türk aydını ve zengini tarafından devam ettirilmiştir. Bunun bir örneği Vidin şehrinde Halil ve İbrahim kardeşler tarafından 1896 yılında kurulan kültür amaçlı Vakıf'tır.

Halil ve İbrahim Efendi kardeşler, Vidin'in tanınmış ailelerinden Kara Mustafa zade Ahmet Beyin ikiz oğullarıdır. 1839 yılında doğmuşlardır. Titizlikle yetiştirilip büyütülen ikiz kardeşler, ticaret hayatına atılmışlar, gerek milli ve insani duyguları, gerekse ticaretteki başarıları dolayısıyla büyük bir saygı kazanmışlardır.

Ticaret maksadıyla başlıca Avrupa memleketlerini gezip gören Halil ve İbrahim Efendiler, ileri memleketlerdeki yeniliklerden, ticaret bakımından olduğu kadar, fikir bakımından da faydalanıp gelişmişlerdir. Öyle ki, yaratılış, akıl ve zekâca ileri Avrupalılardan hiç de eksik kalır tarafı olmayan Türklerin, neden geri, neden yoksul oldukları meseleleri üzerinde düşünmeye başlamışlardır. Düşüncelerinin bir sonucu olarak, Türklerin geriliğini, ilim ve kültür eksikliğinde gören bu aydın kardeşler, Vidin'de örnek bir ilim ve kültür yurdu kurmayı

¹ Sadi Bayram, “Bulgaristan'daki Türk Vakıfları ve Vakıf Abideleri”, *Vakıflar Dergisi*, 1988, S.XX, s.475.

² Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, İstanbul 1982, C.IV, s.11-119, 141-143.

kararlaştırmışlar ve bu kararlarını gerçekleştirmişlerdir.

Bu düşünceleri henüz tasarı halinde iken 12 Mart 1896 tarihinde Halil Efendi vefat etmiş ve daha ölüm döşeğinde bile kurmağı tasarladıkları şefkat ve kültür yuvasını kardeşi İbrahim'e bir daha vasiyet etmiş ve pek az sonra İbrahim Efendi de 18 Haziran 1896 tarihinde "Vidin'in Şer'i Mahkemesine gidip, iman ve hüsnü niyetinden emin buldukları, hürmet ve itimat ettikleri Müftü Hafız Süleyman Hulûsi Efendiye müracaat ederek Vidin'de Kara Mustafa zade Ahmet Bey mahdumları ikiz Halil ve İbrahim Efendi kardeşler namına hazırlanan vakfiye ile tasarlanan kültür müessesesi kurulmuştur"³. Bu ilim ve kültür yurdunun adı "Şefkat Kırathanesi"dir. "Şefkat" kırathanesinin temelini atmış, varlığına resmîyet kazandırmış ve ilan etmiş olan 32 nolu vakfiyenin hükümleri şöyledir:

"Bâisi tastiri vakıfnamem oldur ki !

Bu âlemi fanide benim ve gerek mensup bulunduğum hanedanımın nâmı ilelebet yad olunup her veçhile hayır duaya vesile olmak emniyesiyle beraber mensup bulunduğum milleti İslâm ve din kardeşlerimizin berveçhi meşruh nevima selâmet ve eşeddi ihtiyaçla muhtaç buldukları maarif san'ata kesp vukuf terakkileri için elimde mülküm olan 230,000 kuruş nakten, 15,000 kuruş kıymetinde de elli miskal inci ve 3000 kuruş kıymetinde de elmas ve tek inciden ve zümrüt ve yakuttan ve 8 adet muhtelif altın yüzük ve para koymak için demirden yapılmış nemse işi 2000 kuruş kıymetinde bir adet kasa ve zikriati nısıflarına batapu ve nısfı âhırlarına müteveffa liebeveyn biraderlerim Halil Efendiden muntekil irsen mutasarıf olduğum "Mustafa Paşa" mahlesinde kâin, tarafları Mustafa Mehmet ve Milo Nençof haneleri ve iki taraftan sokak ile mahdud ve mümtaz iki soba bir aş ev ve önünde tahtalık bir matbah ve ittisalinde fevkani iki oda ve miktar avluyu havî 1109 numarolu bir bab hane ve yine "Kara Nofça" çarşısında tarafları Yaşar

onbaşı dükkânı ve vakıf dükkânı sokak ile mahdud 1868 numarolu bir bakkal dükkânı ve "Hacı Mone" mahallesinde tarafları Süleyman ağa ve Osman Ağa ve Ali ağa haneleri ve yol ile mahdud 672 zira bir kıt'a hane arsası ve mahalli mezkûrde tarafları Ahmet ve Ahmet ağa ve Hasan ve yol ile mahdud 772 zira bir kıt'a arsa ile, arsa-i mezkûre derununda vaki' bir buzhane ve "Kal'a" haricinde kadimden karantina ve şimdide belediye klübü karşısında tarafları Kamen Lazarof ve Angelina Mitraki mağzaları ve iki tarafları sokak ile mahdud ve mumtaz birbirine bitişik 472, 473, 474, 475, numarolarla murakkam dört bab mağaza ve Vidin kazasına tabi "Tatarcik" kariyesi arazisi dahilinde "Slana- Bara" nâm mahalde tarafları Şasıvar Ahmet ve şerikleri ve Petko Sandof ve Hürşit ve Abdullah ve Koço Fiko ve Stoyan Peşo Şeytan ve Jeko Stefan ve Dimitre Koço ve İvan Mito ve göl ve Velço Jeko ve Angel Yovan ve Vovan Mitko ve Petro Koço arazileriyle mahdud ve mümtaz birbirine bitişik biri küçük, diğeri büyük çayır denilmekle ma'ruf, 702 dönüm çayırarımı zîrde muharrer şuhud-u müslimin, âdilîn huzurunda hasbeten lillah vakf-ı sahih-i müebbed ve vakıfı sarihi muhallet birle vakıf ve habs ettim ve vilâyeten kabz ve tesellüm eyledim şol şeraitle ki evkafı mezkûremin tevliyetini nefsime şart ve keza lâbisi hayat oldukça vakıf ettiğim hanei mezkûrede ben sakin ve dükkân ve arsa ve buzhane ve arsa ve dört bab mağaza çayırar ile haliyat ve nukudi mezkûrenin tasaruf ve idareleri kendi yed ve idaremde bulunup bunların icârât ve hasilât menfaatından evkafı mezkûremi ta'mir ve termim gibi masrafları ile tekalifi emiriye ve mesarifat zaruriyyetleri kendi marifetimle lâzım olan mehallerine sarf ve i'ta olunduktan sonra fazla icârât ve hasilât ve manfaat hayatta oldukça nefsime şart eyledim ve müddet-i hayatımda hiçbir kimsenin tasarrufuma

³ 44 Godişen Yubileen Sbornik na Turskoto Çitalište "Şefkat" v grad Vidin na bratya Halil i İbrahim Ahmed Begovi 44'ncü yıldönümünü gören Vidin'de Ahmet Bey mahdumları Halil ve İbrahim Efendi kardeşlerin "Şefkat" yuvası hatırası, Peçatniša "Naçalo", 1940, s. 4,5.

karışmağa hakkı olmayub, vefatımdan sonra aşağıda ta'yîn ve takyit ettiğim şeraite tevfikân tenfiz oluna, şöyle ki evkaf-ı mezkûremden Tunaya karşı 475 numarolu ve altı üstlü mağaza ittislinde kâin mağazadan münasib mikdaren ilavesi ile genişlemesi ve kiraathane şekline konulması ve bunun tahvili için nukud-u mevkufeden kâfi miktarda sarf olunması ve bu kiraathaneyi Ahmed Beğ ve mahdumları biz Halil ve İbrahim Efendiler nâmına te'sis ve küşad oluna ve vakıf ettiğim zînetler furuht oluna ve diğer mağaza ile hane ve dükkân ve arsa ve çayır ve diğer arsa ve buzhane badel islâh icareye verile ve nukud-u mevkufe eyadiyi nasta gezdirilmeyub mu'teber bankalardan birine vaz' ve tevdi' ve istirbah oluna ve husule gelecek icârât ile hâsîlât aşağıda zikri geçen mahalle sarf ve şeraihi lâzime icra oluna ve nâmımıza küşad olunacak kiraathane önünde, mümkün olduğu surette mutevelli vakıfın reyî ile bir maileziz getirilmesi ve kiraathane-i mezkurede efradı İslâmî ikaz edecek cerayid-i siyasiye ve kütübü tevarih ve hukuk-u tabiiyye-i insaniye ve hukuk-u millet-i düvel-i gösterir kitaplar ve serveti sâ mânânın terekki ve tezayidini ve şirketlerin vefadini irae eder ekonomi, politik ve Avrupa ticaret ve sanayinin terekki ile şimdiki hale gelmesine başlıca sebep yegâne olan ulumi riyaziyye, hikmeti tabiiye, kimyai madeni ve âliye ve elektrik ve madencilik ila ve sair fununi sanayi nafiayi bildirir kitaplar celb olunarak arzu buyuran zevati kirama mutalaasıyla tenviri fikir ittirile ve namımıza müesses olan kiraathanei mezkûreye, rubu meskünde imrari hayat iden dindaşlarımın muaveneten uhuvveti maarifi perveriyi ibraz niyeti halissasıyla ihda ve irsal buyuracakları kütübü resail ve eşya ve nukut maal iftihar kabul olarak anlarında pirû oldukları dercû sütün buyrula ve kiraathanei mezkûreye mubaayeten celb olunacak kitapların ilk sayfeleri arkasına Ahmed Bey ve mahdumları Halil ve İbrahim nâmına muharrer ve mahkûk birer mühür basıla ve hedaya tarikile iane buyurulacak kitapların ilk sahifesine de iane buyuran zevatın isim ve şöhretleri tahrir

oluna ve bizim namımıza işтира olunacak kitaplar ile iştiraken ve muaveneten ihda buyuralacak sair kütüb ve resailin tarih, isim ve bahalarıyla ihda buyuran zevatıhâmiyet simdatın isim ve şöhretleri hurufühena tertibi üzere bir defteri mahsusa kaydoluna, ve kiraat-haneyeye devam eden zevattan ve saireden birisi hanesinde mutalea etmek üzere kiraathaneden bir kitap istiâre etmek istedikte, kitap ve kendisinin ismini mubeyyin muverrah ve mumza i'ta edeceyi senetle kitabi mezkûrun bedeli olmak üzere nakten vereceği akçeye istinaden i'ta oluna, ve âriyeten aldığı kitabı iade eden zevata, senediyle akçesi red oluna ve müddeti istiâre bir haftadan ziyade imtidad olunmaya ve ariyeten verilecek kitapların kaydına mahsus bir defter tutula, ve iade olunmayan kitapların alınan kıymetleriyle yerlerine diğerleri tedarik oluna ve ariyeten alınan kitabın temdit müddeti istid'a olundukta ekseriyeti âra ile münasib müddet temdid oluna ve hediye eden kiraathaneyeye vurud edecek kütüb ve resail ile sair eşya ve nukud-u ihsan buyuran zevatın isim ve şöhretleri ceraid ile ilân oluna ve kendilerine de teşekkür yazıla;

Vidin İslâm etfalinden sıbyan ve rüştiye mekteplerine devam eden bıkudret yetimler ile yalnız evlâd-ü âyâlinin nafakasını tedarik edebilen ana ve baba evlâdlarına merhameten kundura, çorab ve elbise gibi malzeme tevzi' ve i'ta oluna ve ilim ve hünnerleri mahdud kalmaması için mekteplerin programında münderiç fenlerden aliyyül-a'lâ derecede birinci olarak neş'et iden zeki ve çalışkan ve tahsile heveskâr bıkudret talebe ve yetimlerden bir veya iki efendi Bulgaristan ve Avrupa darülfünûnundan birine gönderilib ikmalî tahsil idinceye kadar mesarif ve idaresi temin ve tesviye oluna.

Bunlar ikmal tahsil itmeksizin diğer hayırlılar zuhur ederse akaratı vakfiyem gallesiyle nukud-u vakfiyem nemasının müsaidesine göre muamele oluna ve Millet-i İslâmiyemiz meyanında lisanı resmi olan Bulgarca ve lisanı umumî olan Fransızca'ya âşina kimseler bulunmamasından naşı

Avrupalılarla olan muamelâtı tüccariyemize müteallik cereyan eden muhaberatımıza ecnebilerin vakıf olmaları ticaretlerimize ne derece irasıhar ve mazarrat getirdiği inkâr olunur mevattan olmadığından bu lisanları lâıyıkıyla tahsil ettirmeğe sa'y ve gayret oluna.

Bunlardan ve emsalinden dâva vekili, ve tabib ve sair san'ayii nefise erbabı yetiştirmek milletimiz için faidaden hali olmadığından bu emri mühimmede cehd ve ikdam oluna ve hariçten gelen Hoca ve Delil kıyafetli zevata bir habbe verilmeye Nukud-u vakfiyem tevdi olunan bankanın umur ve muamelâtı daima nazari teftişten geçirilüb şayet iflâs zuhur edeceğine dair bir emare his olunursa derhal nukud-i vakfiyem alınarak diğer mu'teber bir bankaya teslim oluna ve bankadan alınacak faizden fazla irat verecek şerefli bir mevkiye bir binanın inşası hayırlı olduğu ve ekseriyeti âra hasil olduğu takdirde masarifi inşaiyeye sarf-ı ledel keşf tahmin olunan akça bankadan alınarak inşa oluna ve inşa olunacak ebniyenin iradı sair akarât vakfiyem iratları ile işbu vakfiyemde ta'yin ettiğim cihetlere sarf oluna ve Vidin ahalisi İslâmiyesinin hicreti halinde kâffe-i akarât ve arazi-i vakfiyem furuht olunarak hasıl olacak semen ve nukud-u vakfiyem ile ve kiraathanemde mevcûd kütûb ve resail ve eşya ve saireden nakli mümkün olmayanlar dahi furuht olunarak esmanı sair nukud-u vakfiyeme zam olunarak ve nakli mümkün olan kütûb ve resail ve saire tahminen gidilen mahalle nakl oluna ve mesken ittihaz olunacak beldede bitteharri tensib olunacak bir mahalde münkariz olan kiraathanemin yerine diğeri te'sis ve küşad, ve kütübü menkule vaz' olunarak, işbu vakıfnamede münderiç şerait orada dahi bitemamiha harfiyen icra oluna. Velhasıl nâmımızın ilelebet payidâr kalmasına dikkat ve i'tina oluna. Vefatımdan sonra işbu vakıfnamede mezkûr umru vakıf ve şeraiti icra ve efkafımı muhafaza ve siyanet ve hususu mezkûrun mutevakkıf olduğu umurun küllisini tenfis ve tesviyeye mütevellî nasb ve ta'yini ehem ve elzem olduğundan berveçhi ati "Mustafa Paşa" mahallesi ahalisinden ve tüccarı muteberandan

Mehmet Ağa zade Şükri ve Aziz Efendi zade Hasan ve Hud zade Ömer ve İsmail Ağa zade Mehmet Ali ve Sali Ağa Tahir ve Mustafa Ağa zade Hüseyin ve Hasan ve İvranyalı zade Hasan ve Mehmed Ali Ağa zade Hüsni ve Ali Ağa zade İbrahim ve Süleyman Efendilerle Remzi Bey zade Şevket Beyi mutevellî nasp ve tayin eyledim ve evliyayı mumaileyhim içlerinden intihap eyleyecekleri bir zatı reisi mütevellî ve diğeri bir zatı da muavin ve yine mumaileyhim hariçten müstekimulhal veletvar bir zatı kâtip ve hafuzı kütüplük hizmetine tayin etmeleri ve içlerinden intihap edecekleri bir zatı da sandık emini tayin ve tahsis eylemeleri ve mumaileyhimden bazıları tevliyetleri mücibince nezaret ideler ve bunlardan yalnız kâtip ve hafuzikütüple sandık emini münasip bir maaşla tekrim ve taltif olunup bakisi berveçhi hasbi ifayî hizmet eyleyeler.

Evliyayı mumaileyhimden biri hicret veya irtihal edecek olursa yerine baki on bir zatın ekseriyet ve ittifaklarıyla hariçten diğeri bir zat ta'yin oluna ve bu suretle teselsül eyleye ve işbu evkafı mezkûreme ve şeraitine ahalimizin eşraf ve ağavat ve ehadi naz ve gerek kudat ve vülât ve hükkâm aslâ mudahale eylemeyeler. Vakıfnamede münderiç mutevellîler ledel icab emin oldukları hâkime li-müddetin muracaat ettiklerinde ol hakimin fasıl ve da'vaca müdahale edeceği ve mütevellî ve muavin ve kâtip ve sandık emini bunlardan birinin bir guna su-i hal ve hareketi halinde baki on bir kişinin ekseriyet re'yiyle azîl ve yerine diğeri münasib bir kimse tayin oluna ve emini mumaileyh daimul evkaf kiraathanede bulunacağından haftada veya on beş günde bir mütevellî ve muavin ve diğeri mütevellîler akti encümen ve meşveret ve beher mah nihayetinde emini mumaileyhin hesabına ve umur ve hususâtına ve intizam haline dikkat ve nezaret ideler.

Beher sene tamamında evkafımın irad ve masarısına dair tanzim eyleyecekleri muhasebeyi mutevellî-i mumaileyhimin hüsn-i nazarlarında olub gayreti milliye ile ma'rûf vatanperver millet-i İslâm'dan bir kaç zevatı

kiramın huzurunda kiraat ve irae ile muhasebenâmenin zîrini anlarada temhir ve tasdik ittirile ve muhasebeden bir suret virerek matbuat ile i'lana ve fikrizatilerini tahrirle serbest bırakılalar, emini mumaileyh mütevellî ve yahut muavinin riyaseti tahtında müteşekkil mütevellîlerin imzaları ile mümza kararı görmedikçe bir mahalle bir akçe sarf etmeye ve karar vakî'ler şek ve şüpheden hali kanun-ticarete tatbik olunarak defteri mahsusuna kayd oluna ve mütevellî ve muavin ve sandık emini ve sair mütevellîlerden mürekkeb on iki kişinin esnayı müzakeresinde ârânın adedinde müsavat görüldüğü takdirde reisi mütevellî veya muavinin reyî ile karar verile ve her bir mazabıt ve muharrerata mütevellî ve muavin ve diğer mütevellîlerle beraber emini mumaileyh dahi vazî imza ide diyu ta'yini kuyud ve tahsisi şurut birle işbu vakıfnâmem kendi hüsnü rizam ile reyim ile tanzim olunup işbu mahale şerh ve imza eyledim. Her kimki işbu evkafımın nakzı ve mahv ve tebdil ve tağyiri cihetlerine meyl ve afî nazar eyler ise ol kimseyi Allahü zül celâl velkahhar Hazretlerinin adli semedaniyesinden ol vech ile kahhar ismi ile ğadabına ihale eyleyerek hatmi mekal ve vazî imza eyledim.

1896

18 Haziran 1312 imza: İbrahim Ahmet.

İşbu vakıfnamede mümzı mezkûr vâkıf mumaileyh İbrahi Efendi bin Ahmet Bey hasbeten lillâhitealâ vakıf eylediği evkafının şeraiti mezkûresine tevfikân ve merbutan bizleri mütevellî nasp ve tayin eylediğinden bizler dahi hayatta oldukça kema yenbeği umuru evkafı bilâ ihmal velâ israf şeraitine tatbikan rüyet ve nezaret etmek üzere yegân yegân umuru tevliyeti kabul ettiğimizi mübeyyin işbu mahalle imza eyledik.

1896

18 Haziran 1312

Heyeti mutevelliye: İbrahim Ali, Hasan Mustafa, Hasan Molla Aziz, Süleyman Ali, Hasan Mehmet, Ali Ömer Süleyman, Mehmet

Ali İsmail, Şukri Mehmet, İvranyalı Hasan, Tahir Sali, Şevket Remzi, Hüseyin Mustafa.

İşbu vakıfnamede mümzî vakıf İbrahim Efendi bin Ahmet Bey hali hayat ve kemali akıl ve sıhhatında olduğu halde kendi tav' ve rıza-siyle huzurumuzda vakıfnamede mezkûr şeraitle tevfikân emval ve akar ve arazisini kâmilen vakfî sahih ile vakf ve vilâyeten kabz ve tesellüm eylediği işbu vakıfnameyi huzurunuzda tertip ve itiraf ve ikrar ve imza eylediği gibi evliyai mumaileyhim dahi bizzat tevliyeti kabul ve mahaline imza eylediklerine şahidiz ve şahadet dahi ideriz.

1896

18 Haziran 1312

Şahitler: Mahmut Ahmet Bey, Ahmet Hacı Abdi, Yusuf Mustafa, Mehmet Rüstem.

Kütüb-i fikhîyede mestur mesaili mu'temed behasına tevfikân kazayı sarıhı mer'î ve hükmü sahihi şer'î eyledim

1896

18 Haziran 1312

5 Saferul Hayr 1314

Müftiyi Livai Vidin : Hafız Süleyman Hulusi.

Diyu işbu vakfiyeyi vakıfı mumaileyh İbrahim Efendinin kible-i şeriften bizzat talep ve bil muvacehe takrir ve imzayı vakı'ına binaen Vidin Müftülüğü 18 Haziran 1896 mah Saferul Hayr 1314 tarih ve 32 numero ile tevsik ve 1312 i'lâm eyledi'.

Görüldüğü gibi, Halil ve İbrahim ikiz kardeşlerin vakfiyesinde 475 nolu altlı üstlü mağazanın bitişindeki mağazanın genişletilip onarılarak kiraathane şekline konulması, bu

⁴ 44 Godişen Yubileen Sbornik na Turskoto Çitalište "Şefkat" v grad Vidin na bratya Halil i İbrahim Ahmet Begovi[44'ncü yıldönümünü gören Vidin'de Ahmet Bey mahdumları Halil ve İbrahim Efendi kardeşlerin "Şefkat" yuvası hatırası, Vidin, 1940, s.6-14.

kıraathaneye her türlü bilim ve sanata ait kitapların alınması, Vidin'in sıbyan ve rüştiye mekteplerine devam eden yetimlerle fakir çocukların giydirilmesi, her sene orta okullarını birincilikle bitiren iki öğrenciye yüksek tahsil yaptırılması, yabancı dil öğrenmek isteyenlere yardım edilmesi, avukat, hekim, sanayici ve sanat adamı yetiştirilmeye gayret edilmesi gibi hükümlere çok büyük önem verilmiştir. Bu hükümlerin gerçekleştirilmesi ve vakfın başarılı bir şekilde idare edilmesini ve böylece nesilden nesle devam ettirilmesini sağlamak için güvenilir kişilerden oluşan bir mütevelliyeye heyeti seçilmiştir. Hatta vakfiyede Vidin Türklerinin hepsinin göç etmesi durumunda, Vakfın, Türkiye'de kalabalık halinde yerleşmiş buldukları yerde kurulmasını şart koşan bir hüküm bile vardır.

Halil ve İbrahim ikiz kardeşlerin senelerce, insani, milli bir inanç ve aşk ile arzularıp tasarladıkları "Şefkat" yurdunun meşruunun tevsi ve ilâma bağlanmasından üç ay sonra, İbrahim Efendi de 22 Eylül 1896 tarihine rastlayan Pazar günü insani, milli arzularını yapmaktan mütehasıl şuur ve huzur içinde bu fani dünyaya gözlerini kapamış ve hakkın rahmetine kavuşmuştur. "Mustafa Paşa" camii şerifi avlusuna defnedilen Halil ve İbrahim ikiz kardeşler adına dikilen abidede şu (hüvelbâki) satırlar yer almaktadır⁵:

"Ey zair dur, biraz yaklaş ve oku
Bu makberde mefküreci, duygulu
Halil, İbrahim kardeşler yatmakta
Bu insanlar; hamiyete şefkata
Ve fazilet mefhumuna bir fimsal;
Millet, ilim sevgisine bir misal.

Milletini zengin, kavi görmekçün
Sihattayken düşündüler gece gün
Ve dediler: Servetimiz bizim değil milletin;
Yurdumuzda kıraathane açıp ilmi sevdirin
İstidatlı Türk gencine âli tahsil verdirin
Halkımıza çalışmağı, yaşamağı öğretin.

Bu vasiyet getirildi yerine
Açıldı bir kıraathane Vidin'de:
Nur saçıldı Memlekete Millete
Âli tahsil verildi çok gençlere.

Hürmet size büyük ruhlu kardeşler,
Türk ve Bulgar sizi şükranla anar!
Oku sende O ölümler ruhuna
Takdir ile, takdis ile "Fatiha" !

1839-1896".

İbrahim Efendinin ölümünden kısa bir zaman sonra vakıfnamede isimleri işaret edilen heyeti mütevelliyeye Vidin Şeri Mahkemesine müracaat ederek tevliyet umurunun ve vakif edilen bütün emvalin idarelerine verilmesini istemiş ve aşağıdaki 55 nolu ilâmla "Şefkat" yurdunun ve tevliyetinin idaresini eline almıştır. İlâmın içeriği şöyledir⁶:

"İlâm N-55

Mahrusei Vidin mahallâtından "Mustafa Paşa" mahlesi ahalisinden iken bundan akdem vefat iden Ahmet Bey zade İbrahim Efendinin zikriati evkafına müteveli muhtarı olduklarını iddia iden mahruse-i mezkûre ahalisinden Mehmet Ağa zade Şükri ve Aziz Efendi zade Hasan ve İsmail Ağa zade Mehmet Ali ve İvranyalı zade Hasan ve Ali Ağa zade Süleyman ve Mustafa Ağa zade Hüseyin ve Sali Ağa zade Tahir ve Mustafa Ağa zade Hasan ve Ali Ağa zade İbrahim ve Mehmet Ali zade Hüsnü ve Süleyman Ağa zade Ömer Efendilerle Remzi Bey zade Şevket Bey nâm kimseler 22 Teşrinievvel 1896 - 1312 tarihli arzuhal üzerine meclisi şer'ide muteveffayı mumaileyh İbrahim Efendinin veresei gaibi, Ahmet Bin Abdullah'ın hükûkunu muhafazaya vasi nasb olunan saatçı Mehmet Ağa zade Davut Efendi muvacehinde işbu yerimizde mevcût 32 numero ile murakkam 5 Safer 1314 tarihi ile muverrah ve imzai zatınızla mumza ve mahkemenizin muhuri

⁵ Aynı yer, s.15-16.

⁶ Aynı yer, s.17-21.

resmisi ile mahtum bir kıt'a vakıfname hücceti natık olduğu üzere müteveffayı mumaileyh İbraim Efendi 15000 kuruş kıymetinde 50 miskal inci ile 5000 kuruş kıymetinde elmas ve tek inciden zümrüt ve yakuttan ma'mul ve masnu' 8 adet muhtelif altın yüzüklerini ve 2000 kuruş kıymetinde nemçekârı bir adet para kasasını "Mustafa Paşa" mahallesinde tarafları Mustafa Mehmet ve Milo Nençof haneleri ve iki taraftan sokak ile mahdud iki soba ile aşev ve bir matbah ve ittisalinde fevkani iki oda ve bir miktar avluyu havi 1109 numarolu bir bab hanesini ve "Kal'a Novça" çarşısında tarafları Yaşar Onbaşı ve dükkânı va vakıf dükkânı ve sokak ile mahdud 1868 numarolu bir bab bakkal dükkânını ve "Hacı Mone" mahlesinde tarafları Süleyman Ağa ve Ali Ağa ve Osman Ağa haneleri ve yol ile mahdud 672 zira' bir kıt'a hane arsasını ve yine mahalleyi mezkûrede vakı tarafları Ahmet ve Ahmet Ağa ve Hasan ve yol ile mahdud 772 zira' diğer arsasını ve arsa-i mezkûre derununda vakı' bir kıt'a buzhanesini ve Kal'a haricinde kadımden Karantina şimdide belediye kulübü karşısında tarafları Kamen Lazarof ve Angelina Mitraki mağazaları ve iki taraftan sokak ile mahdud biri birine bitişik 472, 473, 474, 475 numerolarla murakkam dört bab mağazasını ve "Tatarcik" kariyesi erazisi dahilinde "Slana Bara" nam mahalde , tarafları Şasuvur Ahmet ve şerikleri ve Petko Sando ve Hurşit Abdullah ve Koço Fiko ve Stoyan Peşo Şeytan ve Jeko Stefan ve Dimitre Koço ve Yovan Petre ve göl ve Velço Jeko ve Angel Yovan ve Yovan Mitko ve Petre Koço ile mahdud bir birine bitişik biri küçük ve diğeri büyük 703 dönüm çayırlarını ve 46,000 frank nukud-unu huzurumuzda ve mahzarı şuhutta vakfı sahihi şer'i ile vakf etikten sonra evkafı mezkûrenin tevliyyet ve menfaatını hayatta oldukça nefesine, vefatından sonra vakıfnamei mezkûresinde ta'yin eylediği hayrata sarf etmek üzere evkaf-ı mezkûresinin tevliyyetini bizlere şart ve ihtiyar ettiği halde bervechi muharrer vefat etmekle evkafı meşruhadan zikr olunan 50 miskal inci ile 8 adet yüzük ve kasa ve hane ve dükkân ve arsa ve buzthane ve mağaza ve çayır

mah'dut mezkûrleri ve 46,000 nukut mevkufesinin 21,000 frangı vakfı müteveffai mumaileyhin mucibince Bulgar Milli Bankasının Rusçuk şubesinde, 5,565 frank 60 santimi tüccardan Mehmet Ağa zade Şukri Efendi de mahfuz, 560 frangı Vidinli Şasuvur Efendi ve şeriki Yusuf Efendi de, 100 frangı bakal Mehmet Çavuşta, 194 frank 30 santimi de Vidinli Simeon Stoyanda, 357 frank 45 santimi de Vidinli Hasan Efendi bin Mustafa ve şeriki Şevket Bey de ve 175 frank 55 santimi de Vidinli İliye Tanas'ta , 205 frank 90 santimi de Vidinli Simeon Stoyan'da, ve 213 frank 15 santimi Vidinli Marin Dinol'da ve 396 frank 15 santimi Vidinli Velço Jekof'da ve 218 frank 10 santimi Vidinli Lilo Todorof'da ve 157 frank 17 santimi Ahmet Hılmi Efendi de ve 217 frank 12 santimi Vidinli Pırvan Peşof'ta ve 229 frank 65 santimi de Vidinli Spas Neşko'da ot ve tuz veresiyelerinden dolayı alacaklı olmakla bunların ve 9126 frank 82 santimi 472, 473, 474, 475 numerolarla murakkam vakıf mağazalarındaki kaya ve deniz tuzlarında ve 1175 frank 20 santimi vakfı mütevaffai mumaileyhin koyun müştereki İbrahim Efendi bin Ali ile müşterek olduğu 380 baş koyunda ve 1050 frank 21 tepe kıyah semenlerinde li'ecliticarete kapalı olmakla mezkûr tuz, koyun ve otlar bey' olunarak semenlerinin kâmilen taraflarımıza teslim ve bu hesapça vakfı mumaileyhin zamanı tevliyyetinde 46 bin frank nukut mevkufesinden noksan ettiği anlaşılın 5003 frank 83 santimin terekei sairesinden ikmal ve itmam olunmasını tevliyyetimiz hasebiyle talep ederiz deyu leded-da'va vasii mumaileyh Davud Efendi cevabında muddei müteveli mumaileyhimin bervechi muharrer ikame eyledikleri vakıf ve tevliyyet muddealarını küliyyen inkâr ve müdei ve mütevellyi mumaileyhim bervechi muharrer tıpkı müddealarını mübeyyin vakfı mütevaffai mumaileyhin vakıfnamei mezkûrunu ibraz ve mazmununu adli ile maruf iduği vasi mumaileyh Davud Efendi tarafından tasdik olunan mezkûr "Mustafa Paşa " mahaleli Mehmet Efendi bin Molla Rüstem ve Mahmut Bey bin Ahmet Bey

şehadetleri ile bervechi şer'i üzere muvahacede isbat itmeğin mucibince mezkûr 50 miskal inci ve 8 adet yüzük ve kasa ile hene ve dükkân ve arsa ve buzhane, dört bab mağaza ve çayırı mahdudu mezkûrelerin vakıf ve mütevaffai mumaileyhin vakfiye hücceti ve belediyenin defteri muciblerince aynen ve mezkûr 46,000 frank nukudi mevkufeden vâkıfı mumaileyhin zamanı tevliyetinde noksan ettiği 5003 frank 83 santimi terekei sairesinden istemeğe hakları bakı kalmak üzere bankada olan 21,000 frank ve Şukri Efendi de olan 5565 frank 65 santimin ve merkuman Şasuvâr Ahmet ve şeriki Yusuf ve Mehmet Çavuş ve Simeon Stoyan ve Hasan Efendi bin Mustafa ve Şefket Bey ve İliya Tanas ve Simeon Stoyan ve Marin Dinoli ve Velço Jivko ve Lilo Todorof ve Ahmet Hilmi ve Pirvan Peşo ve Spas Neşko zimmetlerinde veresinde olan 3078 frank elli buçuk santimin nakden ve mezkûr tuzlarla koyun ve otların bey'i ile semenlerin kâmilien vakıf ve mütevaffai mumaileyhin mütevellileri muddei-i mumaileyhime i'ta ve teslimi şartı vâkıfı ve şer'i şerife muvafık olmakla muhâkim-i hukûkiye kanununun 1222 maddesinin dördüncü fıkrasına istinaden hüküm ve huzuru âlilerine i'lâm olunduğu.

1896

5 Teşrinî Sani 1312

İmza Vidin Müftüsü: Hafız Süleyman Hulûsi

Umuru tevliyeti vakfedilen bütün emvali eline alan ve tanzim eden heyeti mütevellie, vakfiyede öngörülen 475 nolu altlı üstlü mağaza ile bitişiğindeki mağazanın genişletilip onarılarak kıraathane şekline konulmasından sonra, 1 Ağustos 1897 tarihine rastlayan bir Cuma günü törenle "Şefkat" kıraathanesini faaliyete açmıştır. Bu yıl (1 Ağustos 2007 yılı) Vidin "Şefkat" kıraathanesinin faaliyete açılışının 110'uncu yılıdır. Hepimize kutlu olsun!

"Şefkat" kıraathanesinin ilk reisi olarak Molla Aziz Hasan Efendi seçilmiştir. 1923 yılında Kırathanenin heyeti idaresine Rasim Bey hacı Mehmet, Mustafa Hafız Etem, Ali Avni,

Ahmet Şakir, Mustafa Nuri, İbrahim Hüseyin, Ali Havız Bey, İbrahim Ali, Hasan Mustafa, Ramiz Mehmet, Murat Mehmet Efendiler seçilmişlerdir. Kırathanenin 1940 yılı idare heyetinde ise Ahmet Şakir (reis), Cafer İbrahim Maykam (reis muavini), Tefik Mehmet (sandık emini), azalar: Yakup Mustafa, Sali Yunus, Yusuf Halil, Ali Yaşar, Kahraman Tahsin, Hüsni Sabri, Mahmut Ahmet, Yaşar Mehmet, Muammer Sabri efendiler bulunmuşlardır⁷. Böylece modern manada bir bilgi ve kültür vakfını, yabancı bir idare altında kurup kendilerinden sonra da yaşamasını sağlamış olan Halil ve İbrahim ikiz kardeşler, kültür tarihimizin başlıca örnekleri arasında yer almışlardır. Çünkü hayırsever ikiz kardeşin kurduğu "Şefkat" kıraathanesi vasıtasıyla çok yönlü kültür faaliyeti yürütülmüş ve yakın yıllara kadar Vidin'in bir Türk kültür ocağı karakterini taşımasına yardım etmiştir. Kırathane "efradı İslâmî ikaz edecek" her türlü bilim ve sanata ait kitapların alınmasını sağlamış, çeşitli Avrupa ve Balkan ülkelerinde ve Bulgaristan'da yayınlanan önemli gazeteleri temin etmiş, hatta Türkiye'de yayınlanan İkdâm, Servetifünun, Tanin, Karagöz, Şehbal, Jön Türk, Tasfiriefkâr, Akşam, Hakimiyet, Uyanış, Cumhuriyet, Son Posta, Haber, Milliyet, Ulus v.s gazetelerin alınmasını sağlamıştır. Sadece gazetelerin alımını sağlamak için 1897 yılından 1939 yılına kadar 545.149 leva para harcanmıştır⁸. Kırathane birçok Türk gencine de Bulgaristan, Avrupa ve Türkiye üniversitelerinde eğitim görmelerini sağlamış ve 1897 yılından 1939 yılına kadar bu ülkelerde eğitim gören 76 öğrenciye 1.512.803 leva burs sağlamıştır⁹. Aynı şekilde "Şefkat" yurdunun teşebbüsüyle 1897-1939 döneminde Vidin'in ilk ve rüştiye okullarına devam eden yetimlerin ve yoksul çocukların ayakkabı, elbise ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için 795.993 leva

⁷ Aynı yer, s.24-25, 26, 37.

⁸ Aynı yer, s.32-35.

⁹ Aynı yer s.29-30.

temin edilmiştir¹⁰. Ayrıca fakir ve yoksul ailelere 125.968 leva yardımda bulunulmuş ve bir çok kültür derneklerinin faaliyetlerine maddi destek sağlanmıştır¹¹. Ne yazık ki, “Şefkat” kıraathanesinin bu çok yönlü faaliyetleri 1944 yılında iktidara gelen Bulgar komünist yönetimi tarafından hoş karşılanmamış ve bu kültür vakfının bütün mallarına komünist idaresince el konulmuştur. Kıraathanenin binlerce ciltlik değerli kitabı depoya atılmış ve hayırsever Halil

ve İbrahim ikiz kardeşlerin kurduğu “Şefkat” kıraathanesinin faaliyetine de son verilmiştir. Fakat Tuna boyunda, tarihi Vidin şehrinde Türk kültür varlığının 50 yıl kadar anıt eserini yaşatan bu aydın, hamiyetli kardeşlerin hâtırası, bugün Mustafa Paşa Camii avlusundaki mezarlarıyla anıtları bile kalmasa, gene gönüllerde, tarihte yaşayacak, hayırla anılacaktır.

¹⁰ Aynı yer, s.30.

¹¹ Aynı yer, s.31-32.

Vakfın kurucuları Halil ve İbrahim Efendi ikiz kardeşler.

Merhum Halil ve İbrahim Efendi kardeşlerin Vidin Mustafa Paşa Camii şerifi avlusunda bulunan abideleri.

Vidin'de "Şefkat" kıraathanesinin binası.

Molla Aziz Hasan Efendi "Şefkat"
kıraathanesinin ilk reisi.

1923 senesinde "Şefkat" kıraathanesinin heyeti müteveliye üyeleri sağdan sola, Rasim Bey Hacı Mehmet, Mustafa Hafız Etem, Ali Avni, Ahmet Şakir, Mustafa Nuri, İbrahim Hüseyin, Ali Hafız Bey, İbrahim Ali, Hasan Mustafa, Ramiz Mehmet, Murat Mehmet.

1940 senesinde "Şefkat" kıraathanesinin müteveliye azaları sağdan sola: Kahraman Tahsin, Mahmut Ahmet, Hüsnü Sabri, Yaşar Mehmet, Ali Yaşar, Sali Yunus, Tevfik Mehmet (sandık emini), Ahmet Şakir (reis), Cafer Maykam (reis muavini), Yusuf Halil.